

Про Пастиря і Його громаду

Записки «літературного пастиря»

ПЕРЕД ТВОЇМ ОБЛИЧЧЯМ ПОМИРАЮТЬ УСІ ПИТАННЯ¹

«Немає відповіді. Тепер я знаю, Повелителю, чому ти не відповідаєш нам. Тому що Ти сам – відповідь. Перед Твоїм обличчям помирають усі питання. Хіба є відповідь повніша? (К. Льюїс, «Доки у нас не буде облич»).

За що я люблю Льюїса? За те, що він любив не формальну релігію, а людей і Бога. І саме Льюїс врятував мене в молодості від скептицизму і навіть від агностицизму. Льюїс відкрив мені неймовірний, певною мірою інтелектуальний і дуже естетичний шлях до Бога. «Доки у нас не буде облич» – це книга про любов і не про любов. Про те, що можна любити поза часом і простором, не просячи нічого натомість. Усе слова, слова, слова. «Мені хотілося закричати, що все це брехня – адже вчитель вигодував мене не словами, а любов'ю, яку він віддав мені» (К. Льюїс, «Доки у нас не буде облич»). «Доки у нас не буде облич» – «Бог під судом». І до Нього у нас завжди буде багато питань, претензій і навіть образ. До тих

¹ За сторінками творчості Клайва Льюїса.

Іван Лещук, пресвітер, кандидат технічних наук. Автор книг «Екологія духу», «Лабіринти духовності», «Сповідь». Один з авторів статей «Слов'янського Біблійного Коментаря». Ведучий радіопродюсер «Грані життя», «Сім'я і школа», «Душевне здоров'я». Фахівець із роботи з батьками (школа Community Outreach Academy) і психічного здоров'я (Slavic Assistance Center) (м. Сакраменто, США).

пiр, поки ми не опинимося перед Його обличчям. Пiсля зустрiчi з Ним – усi питання помирають.

«Бог говорить iз нами вiч-на-вiч тiльки тодi, коли у нас самих є обличчя. Кожна людина пов'язана з Богом по-своєму. Бог вiдповiдає кожному по-рiзному, у Нього з кожним таємниця – таємниця нового iменi. Не можна правильно любити людину, поки не любиш Бога. Чи може смертний ставити запитання, на якi Бог не може дати вiдповiдь? Я думаю, досить легко. Всi дурнi запитання не отримують вiдповiдi» (К. Льюїс, «Бог пiд судом»). До прочитання Льюїса, я також ставив Богу багато запитань i ображався, що Він менi не вiдповiдає. Але тепер я знаю, що Бог сам – вiдповiдь. I перед Його обличчям «помирають» усi мої запитання. I тому, навiть коли я абсолютно нiчого не розумiю – я шукаю Його обличчя. I разом iз Йовом визнаю: «Знаю, що Ти все можеш, i що намир Твiй не може бути зупинений. Хто цей, що затьмарює Провидiння, нiчого не розумiючи? – Так, я говорив про те, чого не розумiв, про справи дивнi для мене, яких я не знав. Вислухай, благав я, i я буду говорити, i що буду питати у Тебе, поясни менi. Я чув про Тебе слухом вуха; тепер же мої очi бачать Тебе. Руку мою кладу на вуста мої».

А «Листи баламута»? Адже це пронизлива правда, що «найбiльше зло творять тепер не в похмурих кублах i вертепах, якi описував Дiкенс, навiть не в концтаборах – там ми бачимо результати. Його зачинають i народжують (пропонують, пiдтримують, розробляють) у чистих, теплих, свiтлих кабiнетах, акуратнi, чисто поголенi люди, яким i голосу пiдвищувати не треба». А «Велике розлучення» (The Great Divorce)? Хiба можна пiсля прочитання Льюїса залишатися атеїстом, скептиком або навiть агностиком? «Пекельний стан духу» подолати нелегко, а «поєднання» добра i зла – неможливо. Про це пише Льюїс:

«Але, так чи iнакше, люди постiйно намагаються поєднати небо i пекло. Але не можна взяти в дорогу все, що у тебе є, iнодi доводиться навiть залишити око або руку. Там, у раю, ми дiзнаємося, що все при нас, ми нiчого не втратили. Загигбла душа нескiнченно мала, її майже немає, вона зовсiм висохла, замкнулася в собi. Вона стиснула зуби, стиснула кулаки, мiцно заплющила очi. Вона не хоче, а потiм – не може давати, смакувати, бачити. – Отже, нiкому до неї не достукатися? – Тiльки Вищий з усiх може так упокоритися, щоб увiйти в пекло. Що вищий ти, то нижче можеш спуститися... Один Христос спустився туди, до них...»²

² Клайв Льюїс, «Велике розлучення» / C. S. Lewis, «The Great Divorce». «Доки у нас не буде обличчя» – «Бог пiд судом».

І до Нього у нас завжди буде багато питань, претензій і навіть образ. До тих пір, поки ми не опинимося перед Його обличчям. Після зустрічі з Ним – усі питання помирають. Коли ми набудемо свого справжнього обличчя – Бог «виправданий». Навіть перед обличчям світового зла і насильства.

Цими днями моя молодша дочка, Марія (студентка медичної школи, яка, як і я, читає Льюїса), надіслала мені оксфордську проповідь Льюїса, яку він прочитав на самому початку Другої світової війни (1939 р.). «Learning in war-time» – проповідь, виголошена в церкві Святої Діви Марії, Оксфорд, осінь 1939 р. Ось лише деякі уривки:

«Університет – це спільнота, яка обрала своїм покликанням науку... І на перший погляд, дивно витратити на це час, коли йде велика війна. І навіть якщо особисто наш шлях не перерве смерть або військова служба, чи повинні ми – і чи можемо ми – як раніше, присвячувати себе таким мирним заняттям, коли на вагах – життя наших друзів і цінності Європи? Хіба це не означає грати на лірі, коли горить Рим? Як ми можемо бути настільки легковажними і самозакоханими, щоб думати про щось інше, крім війни?»

Ми помиляємося, порівнюючи війну з «нормальним життям». Життя ніколи не було нормальним. Навіть ті періоди, які здавалися нам відносно спокійними... коли уважніше глянути, виявляються сповненими криз, смуту, труднощів і надзвичайних подій. Щоб уникнути плутанини, я повинен зробити тут кілька уточнень. Я вважаю нашу сторону в цій війні правою, наскільки можна бути правим у справах людських, а тому участь у ній вважаю обов'язком. А будь-який обов'язок – це обов'язок релігійний, і тому наш обов'язок підкорятися йому абсолютний. Ми повинні врятувати того, хто тоне, і, можливо, якщо ми живемо на небезпечному березі, повинні вивчити техніку першої допомоги, щоб бути готовими врятувати потопельника, як тільки це буде необхідно. Можливо, що виконати цей обов'язок, нам доведеться пожертвувати власним життям.

Праця Бетховена і праця мийника стають духовними за одних і тих самих умов, тобто якщо вони присвячені Богу або ж зроблені смиренно «в ім'я Боже» [as to the Lord]. Це зовсім не означає, що немає ніякої різниці, чим нам займатися, прибиранням сміття чи написанням симфоній... Всі ми – члени одного тіла, але різні члени, у кожного з яких своє покликання. Виховання людини, її таланти і життєві обставини – зазвичай хороша підказка для вибору покликання. Якщо батьки відправили нас вчитися в Оксфорд, а країна дозволяє там залишатися, це, на перший погляд, свідчення того, що життя, яке ми можемо зараз

найкраще провадити для слави Божої, – це життя, присвячене науці... Ніколи, ні в війну, ні в мирний час, не довіряйте вашу добročесність або щастя майбутньому. Роботу щастя найкраще робить той, хто ставиться до своїх довгострокових планів спокійно і в кожен мить свого життя діє «в ім'я Боже».

Як війна стосується смерті? Війна точно не робить смерть частішим явищем: 100% з нас помре, і зробити цей відсоток більшим неможливо. Деякі смерті вона наближає; але я не думаю, що ми боїмося саме цього. Коли цей момент настане, не буде так важливо, скільки років у нас за плечима. Чи збільшує війна ймовірність смерті в муках? Навряд чи. Наскільки я можу судити, тому, що ми називаємо природною смертю, зазвичай передують страждання. І поле бою – одне з небагатьох місць, де великий шанс померти взагалі без болю. Чи зменшує війна ймовірність померти примиреними з Богом? Не думаю. Якщо служба в армії не переконала людину підготуватися до смерті, що ще зможе її переконати? І все ж війна має цілком певне відношення до смерті. Вона змушує нас пам'ятати про неї. Єдина причина, через яку рак у шістдесят років або параліч у сімдесят п'ять не турбують нас, це тому, що ми про них не пам'ятаємо.

Усе наше біологічне життя, всі плани на щасливе майбутнє, зосереджені на цьому світі, завжди приречені на крах. У звичайні часи про це пам'ятають лише мудреці. Зараз це розуміє найпростіший із нас. Ми не можемо більше помилятися щодо світу, в якому жили весь цей час, і повинні змиритися з цим. Якщо ми плекали безпідставні і нехристиянські надії на людську культуру, вони обернулися на ніщо. Якщо ми думали, що будемо рай на землі, шукали щось, що перетворить цей світ із місця мандрів на місце постійного проживання, здатне задовольнити нашу душу, ми позбулися цих ілюзій, і дуже вчасно. Але якщо ми думали, що для певних душ і в певні часи життя наукою, смиренно присвячене Богу, може бути одним із шляхів до Божественної реальності і Божественної краси, якими ми сподіваємося насолодитися після смерті, ми все й далі можемо так думати».³

Дякую, Машенько, за любов до людей, Бога, медицини і Льюїса.

«Доки у нас не буде обличчя» – «Бог під судом». І до Нього у нас завжди буде багато запитань, претензій і навіть образ. До тих пір, поки ми не опинимося перед Його обличчям. Після зустрічі з Ним всі питання вмирають. Коли ми знаходимо своє справжнє обличчя – Бог «виправданий». Навіть – перед обличчям світового зла і насильства.

³ Клайв Льюїс, «Наука під час війни».

ЗУСТРІЧ БІЛЯ ПРЕСТОЛУ БЛАГОДАТІ⁴

Сьогодні я знову хрестився благодаттю. Сьогодні я знову був охоплений неземною радістю. Я знову зустрівся зі своїм старшим духовним братом. Ой, як же сильно він мене підбадьорив і втішив! Ми з ним зустрілися, як завжди, біля Престолу Благодаті, щоб отримати милість і силу Святого Духа для своєчасної допомоги тим, хто ще продовжує мучитися в духовних лабіринтах.

Я згадую, як уперше зустрівся з братом Коменським. Довгий час я шукав вихід із лабіринтів духовності, куди мене завели фарисеї і садукеї. Я там із дитинства духовно блукав і мучився. І тоді мені – молодому книжнику і вже майже фарисею – з'явився сам Христос. Він прийшов до мене в образі брата Коменського, якого я читав на березі Чорного моря. І я добре пам'ятаю, як мою свідомість і серце буквально пронизало його щире, цілюще писання:

«Найкраще, що може робити людина, – це з готовністю слідувати за Богом, нехай навіть зі сльозами на очах, і з вдячністю приймати з Його рук усе – удачі і невдачі, радощі і печалі, сміх і сльози... Хто зачинається в своєму серці з єдиним Господом Богом, той воістину знайде повний спокій душі і захоплення».⁵

Коли я вперше прочитав ці рядки, то мимоволі заплакав. Це було, як завжди, під куполом неба, на березі моря. Я плакав від невимовної радості єднання з Господом і з усіма святими, які пережили внутрішню реформацію. Я також пам'ятаю, як терпляче батько педагогіки знайомив мене з реаліями, а, точніше, з лабіринтами християнської релігії.

«Увійшовши у ворота, я побачив величезний натовп людей; посеред нього деякі, що відрізнялися від інших одягом, стоячи на підвищенні, показували іншим образ, так майстерно написаний, що чим довше на нього дивився, тим більше дивувався. Хранителі того образу всіляко його звеличували, називаючи Сином Божим і запевняючи, що в ньому втілена найбільша благодать і що він посланий із небес на землю, щоб люди взяли з нього приклад доброчесності... Але, дивлячись на інших, які незадовго до того, за їхніми словами, прийняли в себе Бога, я побачив, що вони віддаються [гріху]... всупереч тому, чого їх навчали і що вони обіцяли дотримуватися... Засмутившись цим, я з жалем вигукнув:

⁴ За сторінками книги «Лабіринт світу і Рай серця» (Ян Амос Коменський). Praxis christianismi (Правда християнства). Contemptus Mundi (Зневага до мирського). Amor Christi (Христова любов).

⁵ Ян Амос Коменський, «Лабіринт світу і Рай серця».

- ЗА РАДИ БОГА, ЩО ТУТ ВІДБУВАЄТЬСЯ? Не цього я чекав!

- Не дивуйся надміру... їхні вожді досконаліші.

- Тоді ходімо до вождів, – сказав я, – кортить мені поглянути на них!

І підвів він мене до тих, що стояли на підвищенні й закликали народ полюбити той образ... НУМО, – запропонував я, – ПОГЯНЬМО, ЯК ВДОМА, ПОЗА КАФЕДРОЮ, ВЛАШТОВУЮТЬ ВОНИ СВОЄ ЖИТТЯ... І вирушили ми туди, де мешкали священнослужителі. На жаль, замість того, щоб знайти їх у молитві і дослідженні таємниць, я побачив, як одні... Побачивши все це, я вигукнув:

- О ГОРЕ, ХІБА ТАКІ МАЮТЬ БУТИ ВОЖДІ, які ведуть до небесного і є зразками всілякої чесноти?

Вийшовши звідти, я побачив НАВКОЛО ЇХНЬОГО ХРАМУ БАГАТО КАПЛИЧОК, ПО ЯКИХ РОЗХОДИЛИСЯ ТІ, ХТО СПЕРЕЧАВСЯ через пробний камінь, – і за кожним із них тягнувся натовп людей, яких вожді наставляли, як і чим їм відрізняться від інших. Одні наказували своїм прихильникам мігити себе водою і вогнем, інші – завжди носити з собою хрест, затиснутий у жмені або захований у кишені, треті – крім головного образу, на який всі повинні рівнятися, тримати при собі для більшої досконалості якомога більше інших, дрібніших, четверті – не схиляти коліна під час молитви, бо це фарисейський звичай, п'яті – не терпіти у своєму середовищі музики, від якої походить лише розпуста, шості – не віддавати нікого на навчання, задовольняючись тільки одкровеннями Духа в самих собі. Коротше кажучи, ОГЛЯДАЮЧИ ТІ КАПЛИЦІ, ВСЮДИ Я БАЧИВ ОСОБЛИВІ ПОТАНОВИ.

Втім, були тут і такі, які... ЙШЛИ СВОЄЮ ДОРОГОЮ В ТИХІЙ ЗАДУМІ, НЕ РАЗ ЗВЕРТАЛИ ПОГЛЯД ДО НЕБА І ПОВОДИЛИСЯ З УСІМА ЛАГІДНО, САМІ НЕПОКАЗНІ, ОБІРВАНІ, ВИСНАЖЕНІ ПОСТАМИ І СПРАГОЮ. Решта піднімали їх на сміх, кричали і свистіли їм услід, дражнили, штовхали, тикали в них двома розчепіреними пальцями, підставляли підніжки і всіляко обзивали, а вони все це терпіли, ходячи серед інших, немов сліпі й глухі. Помітивши, як ВОНИ ВИХОДИЛИ З ЯКОГОСЬ ЗАКУТКА НА ХОРАХ і відразу ж поверталися, я захотів підійти і подивитися, що там у них таке... але... я залишився. На жаль, яка помилка! ВІД ЦЕНТРУ НЕБА І ЗЕМЛІ, від шляху до повного заспокоєння... я знову був втягнутий у блукання лабіринтом світу, доки мій Бог не визволив мене від них і не повернув на шлях, якого я вчасно не обрав.

ХРИСТОС ЙОГО ВІДВІДАВ... Раптом звідкись згори блиснуло яскраве світло, і я, піднявши очі, побачив, як горішне вікно наповню-

ється сьайвом, в якому спускається до мене хтось, схожий на нас, людей, але своїм блиском – справжній Господь Бог. ЛИК ЙОГО НЕЗВИЧНО БЛИЩАВ, проте це сьайво для зору людського було стерпне: НЕ СТРАХ ВІД НЬОГО ВИХОДИВ, А ЯКАСЬ НАСОЛОДА, ПОДІБНА ДО ТОЇ, ЯКОЇ Я НІДЕ У СВІТІ НЕ БАЧИВ.

– Дивився Я, сину Мій, на твої блукання, але, не бажаючи більше терпіти цього, привів тебе до Себе, тобто до тебе самого. Бо саме тут Я обрав собі палац, і ти, якщо хочеш перебувати зі Мною, ЗНАЙДЕШ ПРИ МЕНІ ТЕ, ЩО ДАРЕМНО ШУКАВ у світі: спокій, втіху, славу і повне задоволення; обіцяю тобі, сину Мій, тут ти не розчаруєшся, як там!

ЛЮДИ ПЛОДЯТЬ ЦЕРЕМОНІЇ І СУПЕРЕЧКИ НАВКОЛО ЦЕРКОВНИХ ОБРЯДІВ. Твоя ж віра нехай буде смиренным служінням Мені і не зв'язує себе обрядами, бо і Я ТЕБЕ НИМИ НЕ ЗВ'ЯЗУЮ. І якщо ти служитимеш Мені так, як Я тебе вчу, правдиво і від щирого, можеш ні з ким не сваритися через це, хай навіть тебе знеславлять лицеміром, єретиком і ким завгодно: ДБАЙ ТІЛЬКИ ПРО ПОКІРНЕ СЛУЖІННЯ МЕНІ.

Інші, як ти бачив, жадають слави і почестей; ти ж ЗНЕВАЖАЙ ЛЮДСЬКІ БАЛАЧКИ: нехай говорять про тебе добре чи погане – бай-дуже, АБИ Я БУВ ТОБОЮ ЗАДОВОЛЕНИЙ. Знаючи, що ти любиш Мене, не намагайся подобатися людям: їхня любов мінлива, невсеосяжна і нещира; часто вони люблять те, що гідне ненависті, і ненавидять те, що гідне любові. Та й неможливо всім догодити – намагаючись здобути приязнь одного, інших налаштуєш проти себе.

МАНДРІВНИК ПРЯМУЄ У НЕВИДИМУ ЦЕРКВУ. Щоб зміцнити тебе в усьому цьому і щоб ти справді осягнув те щастя, для якого Я тепер тебе покликав, ПОСИЛАЮ ТЕБЕ ДО ІНШИХ МОЇХ СЛУГ...

– А де вони живуть, Господи? – запитав я.

– Де їх шукати? – ВОНИ РОЗСІЯНІ ПО ВСЬОМУ СВІТІ СЕРЕД ІНШИХ ЛЮДЕЙ, – почув я відповідь, – але світ їх не знає. Тому, щоб ти їх відрізнив і до того ж, перебуваючи ще у світі, доки Я не виведу тебе звідти, був захищений від його спокус... даю [Мої] окуляри, крізь які ти і світську марноту, якщо захочеш поглянути на неї, краще розпізнаєш, і радість Моїх обраних побачиш. (Оправою тих окулярів було Слово Боже, а склом – Дух Святий.)

– Тепер іди, – сказав Він, – і повернися на те місце, яке ти раніше пропустив... Я, згадавши, де і що пропустив, підвівся і поспішив туди із запалом, не звертаючи вже уваги на галасливий світ навколо. І увійшов

я до храму, що зветься християнством, і, побачивши в глибині його, на хорах, завісу, пішов просто туди, не дивлячись навсебіч на членів різних сект, що сварилися між собою. Тут я вперше зрозумів, що це за ЗАКУТОК, ЗВАНИЙ PRAESENS CHRISTIANISMI, ТОБТО ПРАВДА ХРИСТІАНІСТВА. ЗАВІСА, ЩО ОТОЧУВАЛА ЙОГО, БУЛА ПОДВІЙНА: ЗОВНІШНЯ, ВИДИМА ЗОВНІ, ТЕМНОГО КОЛЬОРУ, ЯКА НАЗИВАЛАСЯ CONTEMPTUS MUNDI, АБО ЗНЕВАГА ДО СВІТСЬКОГО, І СВІТЛА ВНУТРІШНЯ – AMOR CHRISTI, ТОБТО ХРИСТОВА ЛЮБОВ.

СВІТЛО ВНУТРІШНЬОГО ХРИСТІАНІСТВА. Світ не бажає вірити ні в що, крім рукотворного, що можна утримати в жмені; християнин же сміливо довіряє себе невидимому і невизначеному майбутньому, нехтуючи заради цього видимістю... У світі всі підозрюють одне одного, спокушають, випробовують, переслідують; християнин же покладається у всьому на правду Божу...

СВОБОДА ПРИСВЯЧЕНИХ БОГУ СЕРДЕЦЬ... Не так поводить ся християнин: огородивши своє серце, щоб воно спрямовувалося з повною свободою до єдиного Господа, ВСЕ ІНШЕ ПЕРЕТВОРЮЄ НА ПОТРЕБИ БЛИЖНІХ. Бо я бачив і зрозумів, що немає кращого слуги або, якщо хочете, раба, ніж людина, яка віддала себе Богові, яка навіть за найменшу роботу, якої соромився б кожен, хто насолоджується світом, береться з охотою. Який, бачачи, що може допомогти ближньому, не сумнівається, не зволікає, не щадить себе, але й не звеличує свого служіння, нікого не дорікає, а – чи здобуває він тим вдячність, чи не вдячність – НЕВТОМНО СЛУЖИТЬ У СПОКОЇ І З РАДІСТЮ.

О смертні, коли ж ми зрозуміємо, ЩО ІСНУЄ ЄДИНИЙ, ХТО ВИЩИЙ ЗА НАС, ГОСПОДЬ НАШ, Творець і майбутній Суддя, який, маючи владу наказувати, не наказує нам як рабам Своїм, але як дітей Своїх закликає Йому коритися, бажаючи, щоб ми, покоряючись Йому, були вільні і незалежні... Бачення зникло, і я, опустившись на коліна, підняв очі до свого Утішителя і, наскільки міг, подякував Йому».⁶

Якщо ви ще не знайомі з братом Коменським, обов'язково познайомтеся. Не пошкодуєте.

СЬОГОДНІ Я ЗНОВУ «В ОБІЙМАХ БОГА»

Не кажіть стражденній людині, що її нестерпний біль і муки – за її ж гріхи. Друзі Йова – вічний приклад того, чого ніколи не можна говорити, коли ваші друзі дуже поранені, нестерпно страждають, гірко втрачають щось, смертельно хворіють, вмирають і навіть гинуть. «Бог

⁶ Ян Амос Коменський, «Лабіринт світу і Рай серця».

відвідав їх» – і тому сталася біда? «Бог допустив це» – і тому їх спіткало лихо? Я дуже прошу вас – будь ласка, заспокойтеся, не поспішайте, зупиніться. Адже «навіть якщо ти тисячу разів правий, який в цьому сенс, якщо твоя дружина плаче?» (В. Висоцький). А дитина пішла з дому. І дім, і країна в руїнах. «Хто згрішив, він чи батьки його, що сліпим народився?» (Учні Ісуса). Або дуже особливим, не таким, як усі. «Чи ви думаєте, що ці галілеяни так постраждали, тому що були грішніші за інших галілеян?» (Ісус Христос). І, будь ласка, не забувайте, що Бог не потребує адвокатів. І навіть суддів, і особливо прокурорів. І не переживайте ви так за істину – вона і без нас встоїть. І «не судить передчасно нічого, аж поки не прийде Господь, що й висвітлить таємниці темряви та виявить задуми сердець» (апостол Павло).

«Хто за що судить, той сам туди зблудить», – казали прадавні. І гнів Божий може запалати на нас. Тому бережіться поспішних слів, а особливо засудження й вироків. Коли трагічно гинуть чийсь діти, обійміть словами (або краще без слів) їхніх батьків. Коли б'ють або гвалтують жінку, не питайте, скільки у неї було чоловіків. Якщо можете – захистіть її, якщо ні – хоча б зателефонуйте в поліцію, а потім моліться. Як написала Ліна Костенко: «Це ж треба мати сатанинський намір, чаїть в собі невиліковний сказ, щоб тяжко так знущатися над нами та ще й у всьому звинуватити нас!». «Радійте з тими, хто радіє, і плачте з тими, хто плаче» (апостол Павло). «Господи, цей же що?» (апостол Петро). «Що тобі до того? Ти йди за Мною» (Ісус Христос).

Митника в храмі зустріли? Знову б'є себе в груди? Вже сьомий раз? Не втрачайте надії. У Бога немає безнадійних. Хрести – тільки на кладовищах. А у Бога – всі живі. Підійдіть до митника і помоліться з ним так, щоб вся церква заспівала, ангели заспівали, і від великої радості просльозився сам Бог. Я вже зустрічав такого митника, він ховався від Христа, як колись Закхей, на дереві. Я побував у цього бізнесмена вдома, там було ще багато грішників, зараз уже колишніх, таких самих як і я, але прощених і обмитих кров'ю Ісуса. Після нашої зустрічі, митник продав половину свого маєтку і роздав жебракам. А тим, кого обдурих і образив – почав відшкодовувати вчетверо. І взяв із мене обітницю – нікому про це не говорити. Зараз він багато допомагає багатостраждальній Україні. Але ви його не знаєте.

А ще в тому будинку була блудниця, як колись самарянка, в якій було багато чоловіків. Після смачної вечері моя дружина з нею сіла поруч і тихо говорила про живу воду, про Христа, і про найщасливіше життя з Богом; і ні в чому її не дорікнула. І я бачив, як ця блудниця раптом пустила сльозу, а потім заплакала, але вже світлими сльозами.

А потім я її знову побачив у храмі. Вона знову заспівала в церковному хорі і заграла на скрипці. Але тепер вона співала і грала так, як ніколи раніше. Щаслива жінка, яка знову знайшла Христа, як колись самарянка – біля живильного колодязя.

А потім я чув, що коли ця жінка дізналася, що її блудний син повертається додому, вона купила йому найгарніший у світі одяг, приготувала найсмачнішу вечерю і побігла йому назустріч. Вона бігла центральною вулицею і, не соромлячись людей, радісно кричала: «Мій син був мертвий, але зараз він ожив! Він зник, а зараз він знайшовся!» Коли вони зустрілися, мати обійняла сина так, як ніколи ще не обіймала. І вона ні про що йому не нагадувала, а цілувала так благодатно, що все навколо на мить завмерло. Якби я був художником, я б написав картину «В обіймах Бога». Адже тільки у Бога немає безнадійних. Ні чоловіків, ні жінок. Ні старих, ні дітей. Хрести – тільки на кладовищах. А у Бога – всі живі. Я закінчив ці рядки, а на моїх очах сльози – але це сльози радості. Адже я писати так сам не вмю. Просто сьогодні я знову «в обіймах Бога».

ЩО СКАЖУТЬ ЛЮДИ

Не думайте про те, що скажуть люди. Або, принаймні, намагайтеся через це надмірно не переживати і не турбуватися. Особливо, якщо ви за своєю природою дуже недовірливі, гіперчутливі і дуже вразливі. Живіть чесно, будьте щирими, «ходіть перед Богом» і не бійтеся, що скажуть про вас люди. Не захищайте свою «репутацію», навчіться перебувати в стані безпристрасної апатії від людських пліток; особливо від поганих пліток, неправдивих чуток і поголосу. «Він розбещує і підбурює народ», – говорили про Христа, і не «прості люди», а первосвященники. Я чув про людину, яка так сильно переживала через людську думку, що буквально захворіла і навіть померла. Ох, якби вона тоді знала, як мало люди про неї думають і говорять, вона б продовжувала жити. На жаль, абсолютно чужі для неї люди захопили її тендітну свідомість рабською установкою «що скажуть люди» і згубили. Людина так створена – вона психофізіологічно цілісна. І психосматику ще ніхто не скасовував. А тому, перестаньте душевно мучитися і катувати себе питанням «що скажуть люди». Бережіть своє серце; заспокоюйте його спілкуванням із близькими, гарною музикою, мудрими книгами, хвилями океану, молитвою. Бережіть свою свідомість від сіток людських маніпуляцій, не робіть себе рабами людей. Завжди пам'ятайте, що люди різні ходять по землі, дуже різні. І навіть на хрестах висять дуже

різні розбійники. Одні проклинають і насміхаються, навіть над самим Богом. Інші – називають Його Господом і Месією. І не забувайте, що людські думки недосконалі і часто радикально змінюються. Сьогодні вони збуджено співають Христу: «Осанна!». А завтра – істерично кричать: «Розіпни Його!». Іноді люди говорять справедливо. Але буває, що спокушаються і помиляються. Дуже часто, і не раз. Як і я, як і ви. І навіть «щиро», і навіть «на святому місці». Тому не думайте про те, що скажуть про вас люди, не переживайте. І, будь ласка, перестаньте душевно мучитися і катувати себе питанням «що скажуть люди». Бережіть своє серце. Зберігайте свою свідомість і не робіть себе рабами людей. Краще більше думайте про те, що скаже про вас абсолютно досконалий Бог. А Бог ніколи не змінюється і ніколи не зраджує. Бог накреслив нас на своїх долонях. Він за нас помер. «Ходіть перед Богом» і не бійтеся, що скажуть про вас люди. Ой, як же точно сказано: що менше значення мала думка людей, то сильніше відчувався Бог.

Я Ж ТОБІ КАЗАВ. А Я ТОБІ КАЗАЛА

Я намагаюся не говорити таких гострих слів тим, хто впав, хто поранений, хто згрішив. Особливо духовно немічним, незрілим підліткам, ослабленим стареньким; і найбільш особливо – своїм близьким. І навіть якщо я сто разів говорив і попереджав, а людина знову промахнулася і впала – «не влучила в ціль». І навіть якщо я вже «сімдесят раз по сім» прощав покаянного, а він знову згрішив і лежить поранений. Я ж тобі казав. А я тобі казала. Такі жорсткі фрази, як сіль на рану впаплому, пораненому грішнику, як подразники для ще незагоєних шрамів. Такі гострі звуки не піднімають, не лікують і не освячують. Вони ще більше принижують, травмують і віддаляють нас один від одного. Людині, яка зробила помилку або згрішила й опинилася в стані стресу, горя, втрати і болю, потрібно говорити зовсім інші слова. Слова віри, надії та любові. Мова мудрих піднімає, зцілює і приводить до Бога тих, хто впав, згрішив. А слова прощення і милосердя здатні воскресити навіть духовно мертвих. «Скажіть і Петру», що Я його дуже чекаю, – попросив Ісус. І жодного докору за триразове зречення. А Він же його попереджав. Він же йому говорив, щоб той не спав, а молився. «Скажіть і Петру», що Я його дуже чекаю, і що Я бачив, як він гірко плакав. Це і є благодать Христа! Я вам говорив і писав про це вже багато. «Господь нас невимовно любить», – казав кожному отець Силуан. Пам'ятаєте? І на цих словах його очі завжди наповнювалися сльозами. Ой, як же сильно Господь нас любить! І тому на моїх очах також сльози. Але це

сльози радості, що летять угору, до Бога, Який нас невимовно любить. Відчуваєте?

А Я МОЛЮСЬ

Тільки він цього поки не чує і не помічає. Озлоблений брат – неприступніший за міцне місто. Але мою таємну молитву чує Бог. Я дивлюся агресивному братові в очі і мовчки його слухаю. А він дедалі швидше і голосніше говорить. Видно, йому дуже болить. Але він цього поки зовсім не розуміє. І тому він уже майже кричить на мене. Він бурхливо жестикулює і навіть починає мені погрожувати. Хоча я ні в чому перед ним не винен. Моя свідомість продовжує його смиренно слухати. А підсвідомість і мій дух – ще дужче молитися. Я не виправдовуюсь і не захищаюся перед озлобленим братом. Я за нього щиро, невпинно молюся. Хоча він цього поки не чує і не помічає. Зате я починаю занурюватися в благодать.

Божий мир наповнює моє серце. Сам Дух починає заступатися і за мене, і за нього зітханнями невимовними. Тільки озлоблений брат поки цього, як і раніше, не чує і не помічає. І він поки ніяк не може зрозуміти, чому я так спокійно реагую на його образи й агресію. І чому я не захищаюся і ні в чому його не звинувачую. Просто він не знає, що колись я також був таким. Мабуть, і мені тоді дуже боліло. І мабуть, за мене хтось тоді дуже молився. Щоб не зникла моя віра. І щоб, навернувшись, я утверджував братів моїх. І невпинно за них молився. І тому я молюся. Просто зараз молюся. А на моїх очах сльози.

ВЕЛИКЕ ЩАСТЯ – БУТИ БЛАГОСЛОВЕННЯМ ДЛЯ ІНШИХ

Завжди і всюди бути бажаним, тим, кого щиро чекають, від кого не ізольовуються і не тікають. Тим, хто несе спокій і радість, дарує частинку свого щастя. Приймати благословення приємно, але все-таки «блаженніше давати, ніж брати». Невимовна радість – бути закоханим, а не самозакоханим; блаженніше дарувати любов, ніж тільки приймати. Дуже приємно ходити до друзів у гості, але ще приємніше приймати їх у себе вдома. «Благодать густа» не перетворитися на хрест непосильний, тяжкий тягар чи моральну колоду для тих, хто поруч із нами і кому самому, можливо, потрібна наша підтримка. Люди поділяються на дві категорії. Одні, увійшовши до кімнати, вигукують: «О, кого я бачу!», а інші: «А ось і я!» А хто насправді я? Христа не боялися ні діти, ні чоловіки, ні жінки. Вони з Ним зустрічалися, вони до Нього торкалися. Вони Ним благословлялися, вони Ним спасалися.

Велике щастя – бути благословенням для інших. Справжній шалом (якщо це можливо з нашого боку) – навчитися жити без претензій навіть до тих, кому їх можна було б ґрунтовно виставити. І, якщо можливо, постаратися жити без образ навіть на тих, на кого можна було б законно образитися. Еге ж, тільки без крайнощів, морального екстриму і фанатизму (аб'юзери, насильники і злочинці зазнають суду, і Божого, і людського).

Господи, Ісусе Христе, Сине Божий, спаси і помилуй нас. Збережи нас від смертних гріхів і хвороб, а особливо від егоїзму і нарцисизму. Вони позбавляють нас щастя. І не тільки нас самих – вони перетворюють на жахливий кошмар життя тих, хто опинився поруч із нами. Особливо сумна доля нарцисів у старості. І для них самих, і для тих, хто поруч із ними. Благаю вас, не впадайте в залежність від нарцисів, встановіть межі і не дозволяйте їм контролювати і руйнувати ваше життя і психіку.

І тому, Господи, допоможи, будь ласка, вижити і далі жити тим, хто став жертвою нарцисів, хто потрапив у пекельну павутину співзалежності, виткану аб'юзивними чоловіками і дружинами, токсичними батьками і дітьми, егоїстичними братами і сестрами, нарцисичними родичами і «друзями», маніпулятивними начальниками і підлеглими та іншими антиемпатами.

Смиренно і неухильно благаю Тебе – розвінчай якнайшвидше всіх нарцисів, особливо найпотаємніших, найшкідливіших і найжорстокіших. Відокрем від нарцисів усіх невинних жертв і залікуй їхні рани. Особливо від тих нарцисів, хто сам маскується жертвою. А, якщо хочеш, то вилікуй їх, зціли їх, Господи. Людям це неможливо, але Ти ж все можеш. Вірю. Вірю. Вірю.

ГОСПОДЬ ЗАБИРАЄ НАЙКРАЩИХ?

У якому розумінні – найкращих? І як їх Бог забирає? А можливо, їх просто зараз, на війні, вбивають каїни – діти диявола, який був людинобивцею від початку? А Бог тільки приймає невинно вбитих мучеників, авелів, пророків, немовлят? Вам кажуть, що Бог допускає смерть віруючих тільки тоді, коли вони до неї готові, коли вони вже духовно дозріли? У якому розумінні і до чого вони повинні бути готові? А що ми скажемо немовлятам-сиротам? Що їхня зовсім ще молода матуся і/або татусь були готові і тому Бог забрав їх до Себе? Вони потрібніші там Богу? Яка ж це жалюгідна і навіть болюча для них втіха. А якби їхні батьки були не найкращими і ще не готовими, то залишилися б жити?

Отже, мільйони живих віруючих – не найкращі і ще не зовсім готові? А може, деяких Господь забирає зараз, тому що потім вони стануть гіршими і втратять свою готовність? І може, деякі померлі і загиблі були винніші і грішніші за багатьох живих? Хто придумав таку дивну й абсурдну теологію? І чому ж лиходії, гвалтівники, каїни, іроди та інша нечисть не завжди швидко вмирають, а іноді навіть і не хворіють? Адже деякі з них точно вже готові до зустрічі зі своїм пекельним батьком, дияволом.

Господь забирає найкращих і найбільш готових віруючих? Найдуховніших, найщиріших і найдобріших своїх дітей? Найкращих і невинних немовлят? Найбільш готових матерів і батьків, найблагочестивіших братів і сестер? Навіть у розквіті їхніх сил і служіння? Хто придумав таку дивну і абсурдну теологію? Найчесніша відповідь на питання «чи забирає Господь найкращих і готових» – ні, ми не знаємо, ніхто не знає. І тому смертні, будемо любити міру в слові і не приписувати Богу того, чого Він ніколи не робив. Досліджуючи цю істину, я дійшов смиренного переконання, що є таємниці життя і смерті – відомі одному Богу. Промисел Божий у житті кожного віруючого (щодо його особистого покликання або призначеного Богом терміну життя) – таємниця за сімома замками. І вона буде розкрита тільки у Вічності, бо відома одному Богу.

Глибоко мислячі і чутливі до життя вчені і богослови не соромляться говорити «я не знаю». Нам не дано знати, чому хтось помирає зовсім молодим, а хтось живе до глибокої старості. Ніхто з земних людей не знає справжньої причини короткого або довгого життя. Бо приховане належить Господу, Богу нашому, а відкрите – нам. Таємниця ця велика. Нам же, завжди і всюди потрібно триматися Господа щирим серцем, і ніколи не забувати, що розлука з нашими близькими – не вічна. Бо у Бога немає мертвих, у нього всі живі. Довірмо свої життя Богу, адже ми Ним живемо, рухаємося й існуємо. Евен га-Езер. Maran Atha.

НАШ БОГ ДУЖЕ КРАСИВИЙ, АВЖЕЖ

Сьогодні вранці, коли я прокинувся, Він мені так усміхнувся, що ця усмішка досі мене зігріває. Ох, як же я хочу навчитися так божественно усміхатися. А потім також щиро жартувати і світло сміятися, як Він. Не вірте, будь ласка, тим віруючим, які кажуть вам, що наш Бог не усміхається. Наш Бог дуже красивий, усміхнений і сміхотун.

Нещодавно я проповідував у церкві. Ох, скільки ж сумних і журливих очей я там побачив. Скільки скорботних і поранених, і скільки

невгамовного болю. І тоді Божий Дух торкнувся до мене, і я, несподівано для самого себе, раптом заплакав і усміхнувся крізь сльози. А потім почав розповідати всім про прекрасного Бога, у Якого радість невимовна, радість для всіх, навіть для тих, хто вже давно забув, як усміхатися і радіти, і справжнє щастя – навіть у найважчі, сумні і воєнні часи. І Бог прямо зараз нам усміхається крізь грозові хмари. Справді. І тому не вірте, будь ласка, тим віруючим, які кажуть вам, що наш Бог не усміхається.

Наш Бог дуже красивий, авжеж. Вчора, коли від сильного болю я не стримався і заплакав, Він доторкнувся до мене. І я бачив на Його очах сльози. Найчистіші і найсвітліші в світі сльози. Ох, як же я хочу навчитися так божественно торкатися до тих, хто плаче. А потім, також щиро з ними плакати, як Він. Не вірте, будь ласка, тим віруючим, які кажуть вам, що наш Бог ніколи не плаче. Наш Бог дуже красивий, співчутливий і плачущий. Він дуже сильний, і Він може плакати.

Нещодавно я побував на кладовищі. Скільки ж сумних і журливих очей я там побачив. Скільки скорботних і поранених, і скільки неггамовного болю. Ховали дитину, ще підлітка. І тоді Дух Божий торкнувся до мене, і я, несподівано для самого себе, раптом заплакав, поруч із могилою. А потім підійшов до батька дитини і просто доторкнувся до нього. І я нічого йому не говорив. Тому що я чув, як поруч із нами плаче Бог. І тому не вірте, будь ласка, тим віруючим, які кажуть вам, що наш Бог не плаче.

Наш Бог дуже красивий, авжеж. І зовні, і внутрішньо. Найрозумніший, найталановитіший і найдобріший. Найосвіченіший і найерудованіший, інтелігентний і геніальний. Великий Творець, Вчений, Архітектор, Лікар, Музикант, Художник, Поет, Письменник. Він пише і дивиться найгарніші в світі картини. Він складає і слухає найгарнішу в світі музику. Міцність, мудрість і краса – одяг Його, і весело дивиться Він у майбутнє.

Гарний Бог. Гарний Всесвіт. Гарні люди. Гарні чоловіки. Гарні жінки. Гарні діти. Гарне життя. Гарні сім'ї. Гарні церкви. Гарно живуть і гарно вірять. Гарно мислять, відчують і творять. Гарно говорять і гарно вдягаються.

Божі чоловіки – найкрасивіші і наймужніші в світі. Божі жінки – найчарівніші і найжіночніші в світі. І зовні, і внутрішньо. І ніякого невігластва, ніякої іншої субкультури. Адже Бог так сильно хоче, щоб і наше життя, і наша віра були також дуже красивими. Наш Бог дуже красивий, правда.

НЕ ЛАМАЙТЕ ОЧЕРЕТУ НАДЛОМЛЕНОГО, БУДЬ ЛАСКА

І не гасіть тліючого і ледве димучого гноту життя. Надломлена очеретина, зломлена життям соломіна – для них ще настане свята весна. Повірте мені, колишньому грішнику, я це особисто знаю. І тоді відновлений очерет оживе і підтримає інші, можливо, найслабші і найтонші в світі очеретинки. А гніт, який загорівся знову, – запалить мільйони інших, вже майже згаслих, дуже тьмяних і крихких свічок - для багатьох ганебних, срамотних, занепалих грішників. Скільки ж їх таких, зламаних і згаслих історій життя – життів падінь, ганьби і руйнувань? І тому, не ламайте очеретини надламаної. Вона і так уже п'ять разів пережила розлучення – шостого не переживе. І не гасіть тліючий гніт – він і так уже втомився бити себе в груди. «Сімдесят раз по сім» бичував себе сьогодні – більше не витримає.

Я пам'ятаю, як одного разу також відчув себе зламаним, похиленим до землі, зраним, приниженим – очеретиною, що висить на волосині, загубленою в цьому дивному житті. Я також пам'ятаю, як згасав і майже вмирав мій тліючий паросток надії і віри – він уже ледь мерехтів і тлів. І всі навколо говорили – він зламаний, він майже догорів, таких треба ламати і гасити до кінця, а потім завалювати камінням. Адже він сам навіть не може вже пробачити себе. Так говорили всі, крім Одного. Він сидів на березі найтихішого в світі океану, в непоказних джинсах і простій футболці. І Він дивився вдалину століть. І Він щось писав, просто на піску. І коли всі знову почали ще наполегливіше говорити Йому про мене, Він подивився на них пильно, а потім вимовив вголос: «Хто з вас без гріха, доламайте його, догасіть. Ну, що ж ви зникли, сміливіше». Мені тоді здалося, що я втратив свідомість.

Тоді мені також здалося, що навіть земля затремтіла і тяжко захиталася – від пристрастей і гріхів моїх. І океан зашумів, схвилювався, став зовсім неспокійним, і піднялася велика буря. І настала непроглядна темрява. І часу для мене вже не стало. Нікого більше не стало, нічого не стало. «Горе мені, загинув я. Очеретина зламана – це я. І який біль, який біль! Тліючий гніт – життя моє, нікому не потрібне, немов сміття і ганьба, згасає безслідно. Якщо Ти ще можеш... пробач мене... згадай мене, Господи...» – шепотіли мої уста, а душа розривалася на частини.

Я не пам'ятаю, скільки часу минуло, але прокинувся я – від надзвичайно благодатного дотику. Так до мене давно вже ніхто не торкався. Він сидів поруч зі мною, на березі найтихішого в світі океану, в непоказних джинсах і простій футболці, і усміхався. І Він знову дивився вдалину століть, і Він знову щось писав, а потім раптом зник. Я витер від

сліз очі і побачив на піску всього три слова: «Не засуджую тебе». «Він очеретини надломленої не доломить, і гнота тліючого не погасить». Чуєш? Він зараз знову дивиться вдаль століть, і Він зараз знову щось пише на піску. Ти бачиш? Там всього три слова. Всього три слова. Але вже для тебе.

НЕ ДОПУСКАЙТЕ, ЩОБ ВАМИ МАНІПУЛЮВАЛИ

Навіть якщо ці «ніхто» – ваші батьки або діти, чоловік або дружина, родичі або друзі, начальники або підлеглі, різні експерти. Маніпулювати не дозволено нікому. І навіть якщо ці «ніхто» – насильно домінують над вами, нав'язують вам помилкове почуття провини і необґрунтованого сорому; погрожують усіма земними і небесними карами. І навіть якщо вами намагаються маніпулювати «авторитетні» священники і залякують самозванці «пророки» – нехай буде і їм анафема. А лідерів церков, які допускають таких маніпуляторів і насильників до своїх овечок (особливо до дітей і підлітків) – всіх у відставку.

Духовна, ментальна і психологічна маніпуляція – завжди первинні. Спочатку заволодівають свідомістю, серцем і духом, а потім і тілом іншого. Будь-яка маніпуляція – це завжди гріх, насильство і злочин. Нарцисичний розлад особистості, духовний нарцисизм, сексуальна розпуста та інші моральні патології і девіації – ніхто не скасовував. Вони проявляються і в світі, і можуть проникнути навіть у церкву. На жаль, навіть деякі служителі культу заражені цією моральною чумою і холерою. До того ж культ особистості особливо приживається і розмножується в середовищі «супердуховних», нерозсудливих і наївних.

І серед дванадцяти апостолів виявився один злодій і зрадник. І серед релігійних суддів Бет-діни виявилось два розпусних старця, одержимих огидною хіттю до прекрасної Сусанни. Через їхні маніпуляції і наклепи невинна молода жінка ледве не загинула. Але вона не дозволила розбещеним старцям маніпулювати собою. Вона не стала жертвою насильства і завдяки мужності та мудрості Божого пророка була врятована. Старці-збоченці отримали законне покарання. І тому, не дозволяйте нікому руйнувати вашу психіку і порушувати ваші особисті кордони. Психологічні, фізіологічні та фізичні.

«Ви куплені дорогою ціною; не робіть себе рабами людей». Якими б титулами чи авторитетом вони не володіли. Сповідь «один на один», в таємній кімнаті, з «духовним посудом»? Та ще й обов'язкова, майже примусова? Та ще й з безтактними, а часом і принизливими для особистості питаннями (для підлітків – це особливе катування)? Таємного,

інтимного характеру? Не дозволяйте нікому насильно лізти у ваше життя і душу, або, тим більше, у вашу сім'ю і спальню. Під яким би маніпулятивним приводом це не робилося. І до нашого тіла ніхто не має права торкатися без нашої згоди. Але тільки без крайнощів і фанатизму. Адже є і лікарська етика, і сімейна, пасторська, і навіть сексуальна. «Хіба ви не знаєте, що ваше тіло — це храм Святого Духа, Який живе в вас і Якого ви отримали від Бога? Якщо хто зруйнує храм Божий, то Бог покарає його, бо храм Божий — святий, а ви і є цей храм». Але про це треба написати більше. Якщо Господь дозволить.

Ніколи не йдіть від «Лиця Господнього»

Навіть якщо дуже тяжко згрішили. Сумна і трагічна доля Каїна. Бог намагався врятувати його. «Каїне, де твій брат, Авель?» Бог навіть міг воскресити його брата. Але Каїн пішов від «лиця Господнього». Він не покався і став мандрівником, відкинутим, вигнаним.

Життя без Бога — завжди драматичне, навіть трагічне. Трагічний фінал — тільки питання часу. Юда також мав шанс покаятися. «Чи не я, Господи?» Але він також пішов від «лиця Господнього». Спочатку зрадив Христа, потім пішов із храму, а потім із життя.

Життя без Христа — завжди драматичне, навіть трагічне. І в часі, і поза часом. І тому ніколи не йдіть від «лиця Господнього». І навіть якщо ви дуже «давній» пророк, але дуже втомилися або перестали розуміти Бога. Ніколи не тікайте від «лиця Господнього». Трагічно драматичною стала втеча Іони. Він побував «у череві кита три дні і три ночі».

І тому ніколи не тікайте від «лиця Господнього». І повірте, я теж пробував, нікому не раджу. Бог все одно вас знайде. Скрізь і завжди, і в часі, і поза часом. І так, колишніх пророків у Нього не буває. І навіть якщо вам здається, що все вже безнадійно, і що все втрачено, не повертайтеся до Бога спиною. Ідіть Йому назустріч. Якщо не можете вже йти — повзіть. Якщо немає сил повзти — просто кричіть до Бога. Навіть на Бога кричіть, ви можете сперечатися з Ним, якщо вам смертельно боляче і все здається жахливо несправедливим, страшно безглуздим. Бог на вас не образиться, згадайте Йова. Він втратив найближчих людей, все майно, все здоров'я. Стражденний праведник — не відходив від «лиця Господнього». Він нічого не розумів — ні «в просторі», ні «в часі». Але все-таки знайшов у собі віру, щоб прошепотіти: «А я знаю, що мій Спаситель живий». І він переміг. Стражденний і майже присмертний Йов переміг сатану, переміг сили пекла і смерті, і в часі, і поза часом. І тому, навіть якщо ви вже вмираєте на хресті, як розбійник, а поруч із

вами – розп'ятий Бог (тільки не вірте, що Бог вмирає – Він навіть на хресті рятує), не відвертайтеся від «лиця Господнього». Звертайтеся до Нього так, як можете, як вмієте. Просто тут і зараз, коли читаете ці блаженські рядки колишнього грішника. «Згадай мене, Господи, будь ласка, згадай». «Сьогодні ж будеш зі Мною в раю, ти Мене чуєш?» Ти мене чуєш? Ви мене чуєте? Ніколи не йдіть від «лиця Господнього». Чуєте, ніколи.

«ТИ З ВІКОМ ТАК ЗМІНИВСЯ»

Ну так – головне, щоб не тільки посивів чи полисів. Адже є люди, які не змінюються або зовсім мало змінюються. Ні, зовні вони звичайно змінюються, особливо з віком. Іноді – дуже навіть істотно, ближче до старості. Але внутрішньо ці люди ніби зовсім не ростуть, не розвиваються. Тобто залишаються ментально і духовно такими самими незрілими і самовпевненими, немов діти. Але зате вони завжди абсолютно впевнені у своїй правоті. І ні в чому ніколи не сумніваються. І змінюватися не збираються, ніби піднялися вже до «сьомого неба». До того ж вони можуть навіть пишатися своїми «незмінними» принципами ставлення до людей, до життя, до Бога. І їм зовсім не важливо, що поруч із ними продовжують жити і, можливо, страждати через них люди, які хочуть розвиватися, вдосконалюватися, розширювати свій життєвий кругозір і переосмислювати, якщо необхідно, свої мертві, а то й шкідливі принципи і стосунки з людьми.

Ну і що, що дружина хоче продовжувати вчитися, розвиватися, досягти мистецтво життя і бути ще більш щасливою жінкою? Чоловіки, які застигли в своєму розумовому/ментальному та іншому розвитку, прирікають своїх дружин, які розвиваються і змінюються з віком, на внутрішню самотність, на жіноче нещастя. Багато жінок вже зіграло свою жіночу роль на п'ять з плюсом; багато хто ще дограє, страждаючи в мовчанні.

І навпаки, дружини, які залишаються ментально і духовно такими самими незрілими і недосвідченими, як наївні підлітки, стають тягарем для своїх чоловіків, які розвиваються. І так, батьки, які навіть не намагаються зрозуміти світ, що змінився, в якому живуть їхні діти, прирікають їх на душевне сирітство. Будь ласка, тільки без фанатизму. Я пишу не про непорушні моральні закони Творця. А про нас із вами – тих, хто багато грішить, помиляється, заблукав.

І слава Богу, що ми ще живі, що ми ще на шляху до зрілості. А тому смиренно поспішимо до Його досконалості. Справжня мудрість

зазвичай приходиться із життєвим досвідом, накопичується роками, через смиренне пізнання життя, людей, Бога. Іноді – через особисті втрати, страждання і біль. «Іване, ти з віком так змінився». Ну так – головне, щоб не тільки посивів чи полисів. А життя справді змінило мене, іноді я навіть сам дивуюся – наскільки радикально. І всі люди (і навіть книги!), з якими я зустрічався, спілкувався або навіть просто перетинався на життєвих дорогах – на мене дуже вплинули. Святі і грішні. Мудрі і дурні. Здорові і хворі. Вірні і зрадливі. Далекі й недалекі. Всілякі люди по землі ходять. І звичайно ж Бог, дружина і діти – адже я й досі і в їхніх руках. Я й досі на шляху до зрілості. І тому мені треба продовжувати розвиватися, змінюватися, вдосконалюватися і, якщо потрібно, щиро каятися. І перед Богом, і перед людьми. Все на покору мені, «все і вся» на спасіння, все на благо мені – колишньому грішнику. А Ви так змінилися...

МОЛИТИСЯ ЗА ОДУЖАННЯ І ЗЦІЛЕННЯ

Своє особисте і своїх ближніх – моральний обов'язок кожного віруючого. Чому більшість віруючих людей не зцілюється і вмирає від смертельних хвороб? Найчесніша відповідь – я не знаю. Це таємниця, відома одному Богу. Правда життя полягає в тому, що віруючі люди, так само як і атеїсти, хворіють і вмирають. І навіть у наш час страждають, голодують і трагічно гинуть під час війни (і не тільки). Чому? Я не знаю. Чи бувають у наш час надприродні зцілення і порятунок від смерті? Так, бувають, але якщо чесно, то вони дуже рідкісні, як Божі чудеса і знамення – так було завжди. І тому давати помилкові обіцянки одужання і гарантувати зцілення «по вірі» смертельно хворій людині – злочинно. У всіх значеннях цього слова – і в моральному, і в суто юридичному. І перед Богом, і перед людьми.

За неправдиві обіцянки, обман і шахрайство – лікарі та адвокати повинні бути покарані або навіть сидіти у в'язниці. А де повинні сидіти фальшиві «молитовники», фальшиві «пророки» й ошуканці-«цілителі», які наважуються говорити від імені Бога, обіцяють зцілення смертельно хворим людям, і навіть проголошують їх зціленими – а ці люди, на жаль, умирають. Скільки таких «зцілених» ми вже поховали в наших церквах? Серед них – щирі чоловіки і жінки, наші брати і сестри у Христі, діти і підлітки, і навіть самі пастори. Багато з них перед смертю публічно свідчили про своє зцілення або про те, що їм було прощтво про швидке зцілення. Вони померли у вірі. Але хто відповідь за душі тих, хто розчарувався в Бозі після їхньої смерті і свідчень про зці-

лення? Хто відповідь за тих, хто спокусився і пішов із церкви? І як же глибоко потрібно впасти в оману і закопати совість, щоб так легко грати з людськими долями? І коли ж ми наберемося мужності та сміливості, щоб чесно визнати реалії життя і дати здорову оцінку всім фальшивим пасторам, фальшивим пророкам і «цілителям», які наважуються говорити від імені Бога, обіцяють одужання та зцілення смертельно хворим людям, і навіть проголошують їх зціленими? Давати фальшиві обіцянки одужання і зцілення смертельно хворій людині – злочинно. І мені соромно за таких ошуканців-«цілителей» і зухвалих «пророків». Через них – шлях істини в ганьбі; вони – ганьба церкви.

Де ж Бог, коли я так тяжко страждаю? Чому Ісус не зцілив мою маму, вона була така красива і добра? Коли я перебуваю поруч із людьми, які відчувають нещадний біль або пережили смерть своїх близьких, я почуваюся абсолютно безпорадним, іноді навіть винним, що я відносно ще здоровий, а вони так безмежно страждають. Але я ніколи їм цього не показую. І ніколи не наважуюся говорити їм від імені Бога. А надто обіцяти, що вони обов'язково будуть зцілені від смеральної хвороби після молитви. Я з раннього дитинства глибоко вірю в Бога. І я зараз вірю Богу не як наївний хлопчик. Моя осанна пройшла через велике горнило життєвих обставин. Тисячі різних доль спливають у моїй свідомості, проходять через серце. І тому, коли перебуваю поруч із людьми, які відчувають нестерпний біль або пережили смерть своїх близьких, я збираюся на силі і смиренно, майже безмовно, прошу Бога допомогти цим стражденим людям перенести біль і горе, полегшити їхні страждання і зцілити. Разом з ними я йду до хреста і Христа. Там всі відповіді. Там благодать.

НЕ ЛАМАЙТЕ ЦЕРКОВНИХ ХЛОПЧИКІВ І ЧОЛОВІКІВ

Не гвалтуйте їхню чоловічу психіку. Вони також – Божі люди, просто дуже мужні. Раніше я боявся про це писати. Я і зараз відчуваю, що не всі мене зрозуміють. Тому задалегідь прошу вибачення. Мужній образ Христа і мужній стиль благочестя. Найжіночніший і найніжніший у світі образ Марії і жіночний стиль благочестя. Ще в юності я прийшов до переконання, що є чоловічий і жіночий стиль духовного або, якщо хочете, церковного благочестя і самовияву. У жінок він – завжди жіночний, емоційний, ніжний, сентиментальний; до того ж це виявляється не тільки під час церковного співу і чуттєвих молитов, але в усій красі і чарівності жіночого життя. У чоловіків – цей стиль повинен бути мужнім, сильним, заступницьким, пророчим. Звичайно

ж, бувають обставини, коли і чоловік може просльозитися про смерть свого друга, і навіть заплакати в своїй «гефсиманії»; як писала Віра Кушнір, «іноді і чоловік пускає сльозу, якщо горе його велике, якщо біль його нестерпний». Але це радше «форс-мажор», ніж стиль чоловічого життя і чоловічого благочестя. Інакше кажучи, в церкві має бути місце і для нашого брата у Христі – мужнього спортсмена Усика. Навіть якщо він дуже рідко плаче під час молитви і не пускає сльозу від наших проповідей – як мільйони жіночних жінок. Таким його створив Бог, він чоловік. І у нього мужні не тільки руки.

Семен Франк у книзі «Світло в темряві світить» пише про богослов'я боротьби і війни, про богослов'я сили, про мужність Христа і Його учнів, про силу Бога. Інший вигляд (я не тільки про ікони), а точніше, спотворений образ Христа, навіть дещо «жіночний» (вибачте мені, прекрасні і ніжні жінки) ніколи не приваблював мене, я це пам'ятаю з раннього дитинства.

Христа я уявляв собі завжди дуже мужнім і сильним. І якщо Він виявляв ласку і ніжність – то дуже по-чоловічому. Коли я був підлітком і співав у церковному хорі, мене суворо викривали церковні бабусі за те, що під час співу я «складав руки» за спиною, а не тримав їх «хрестиком» перед собою (і як вони це помічали?). Такою була церковна субкультура. Бабусі хотіли, щоб я і співав, і молився, а потім і проповідував – «в жіночому стилі». А я всередині був чоловіком, таким мене створив Бог. І тому у мене досі не викликають поваги «жінкуваті», вічно плаксиві батюшки-проповідники, а іноді – навіть голосисті, і чомусь виючі під час публічних молитов духовно кволі чоловіки. І навіть коли під час таїнства водного хрещення мене вбирають у жіночні балахони, я відчуваю себе некомфортно. Але, як і в дитинстві, зовні «покірний».

Свого часу я зустрічав багато чоловіків, яких ментально шокувало те, що разом із вірою в Бога і воцерковленням їм нав'язувався жіночий стиль благочестя і духовного самовираження, як якесь духовне насильство над їхньою чоловічою самістю. Серед них були чоловіки-вчені, сильні спортсмени, успішні бізнесмени і навіть музиканти та художники з вольовим і дуже чоловічим виразом обличчя. Зрештою, вони пережили внутрішній надриг і конфлікт зі своєю чоловічою психофізіологічною конституцією. Дехто так і не зміг прийняти «жіночну» субкультуру церковного життя, хоча щиро повірив у Бога. З деякими з них я досі спілкуюся.

Хочу прояснити свій інформаційний посил: не йдеться про чоловічу брутальність, черствість або грубість, мускулістичність і татуювання

(до речі, і серед жінок трапляються чоловікоподібні сестри, з низьким рівнем емпатії і далеко не покірним і мовчазним духом, вибачте за мій сарказм). Я знаю справжніх чоловіків, які зовні – маленькі інтелігенти в окулярах, але які настільки відважні і хоробрі духом, що готові померти за правду. І коли вони проповідують, співають або моляться – то випромінюють такий заряд мужності, впевненості в Бозі і духовної сили, що навіть найдуховніші слабкі і немічні брати-чоловіки пере-стають емоційно «скиглити».

Я пишу ці рядки і думаю про церковних хлопчиків-підлітків, яких із дитинства змушують «ходити по струнці», жити і служити «по-жіночому», і не тільки в церкві. Ба більше, іноді складається враження, що церковна літургія заточена тільки під жіночу психофізіологічну конституцію і ментальність. Але в церкві має бути місце і для нашого брата у Христі – мужнього спортсмена Усика. Навіть якщо він дуже рідко плаче під час молитви і не пускає сльози від наших проповідей, як мільйони жіночних жінок. Таким його створив Бог, він чоловік. І тому, не ламайте церковних хлопчиків і чоловіків, і не гвалтуйте їхню чоловічу психіку. Адже вони також – Божі люди, просто дуже мужні. Вони не виношують і не народжують дітей, але, якщо потрібно, готові зійти на хрест і за дітей, і за їхніх матерів.

Такими їх створив Бог. Вони чоловіки.

НЕ НАВ'ЯЗУВАТИ СЕБЕ НІКОМУ, І НЕ НАВ'ЯЗУВАТИ НІКОГО СОБИ

Як наш Учитель, Ісус Христос казав: «Чи не хочете і ви відійти?» Це один із догматів життєвого кредо (символу віри), до якого приходиш, а точніше сходиш, тільки з духовним розвитком і досвідом життя.

Зріла мудрість полягає в тому, щоб не нав'язувати іншим себе і своє життя, переконання і поради, дружбу і спілкування, служіння і творчість, віру і любов, і навіть допомогу. І навіть найріднішим і найближчим, і навіть найулюбленішим не потрібно нав'язувати себе. І навіть атеїстам – не нав'язуйте свою віру. Адже взаємне спілкування і вірну дружбу насильно не нав'яжеш. А надто віру в Бога. І нікого не змусиш щиро себе поважати, а любити й поготів. Як то кажуть, не нав'язуйте мені ваше щастя, у мене є своє. І якщо мені сподобається ваше смачне сало, я його обов'язково буду купувати (й іншим радити). Настирливе нав'язування іншим себе, свого життя і віри (без взаємності) – не просто дратує інших і позбавляє нас божественної гідності, але і може ще далі відштовхнути від нас (і від Бога) навіть найулюбленіших.

Не нав'язувати себе нікому, і не нав'язувати нікого собі, як наш Учитель, Ісус Христос – у цьому зріла мудрість. І не переживайте, що ви залишитеся самотніми, просто чесно живіть, залишайтеся собою, щиро вірте Богу, служіть і творіть, будьте тактовні і доброзичливі, любіть і світліть, випромінюйте красиве життя і щастя. І повірте, всі споріднені вам душі потягнуться до вас, захочуть із вами спілкуватися, проявлять до вас інтерес, прихиляться і навіть будуть сумувати за вами. І навіть атеїсти, бачачи ваше красиве і справді щасливе життя, засумніваються у своїй вірі в небуття Бога і захочуть жити і вірити так само, як і ви. Якби я був невірющим, то після зустрічі зі своєю нареченою повірив би в Бога. Адже вона випромінювала не тільки жіноче щастя, але і живого Бога. І тому я по-справжньому в неї закохався. Але спочатку я закохався в Бога.

Не нав'язувати себе нікому, і не нав'язувати нікого собі, як наш Учитель, Ісус Христос. Навіть атеїстам. Не нав'язувати і не рекламувати людям своє світло і свою церкву, вони і без нас їх побачать. І може їм стане в темряві незатишно і сумно – і тоді вони самі потягнуться до нашого світла. І тоді вони самі прибіжать до наших храмів. І захочуть жити і вірити так само, як і ми. І охоче приймуть спасительне слово, і захочуть так само, як і ми, хреститися. І будуть разом із нами співати і молитися. Будуть разом із нами грати і слухати нашу музику. І читати наші священні книги. І безкорисливо служити разом із нами людям. І разом із нами візьмуть свої хрести і підуть за Христом, до кінця – навіть у найважчі і найтяжчі часи. Не нав'язуючи себе нікому, і не нав'язуючи нікого собі, як наш Учитель, Ісус Христос. Це один із догматів життєвого credo (символу віри), до якого приходиш, а точніше сходиш, тільки із духовним розвитком і досвідом життя.